

Marko SorvaniemiPsykiatrian dosentti, psykiatrian erikoislääkäri
Turun yliopisto

OTA TALTEEN!

LUKIJAN
TOIVEJUTTU!

Psyykenlääkkeiden käytön edellyttämä laboratorioseuranta

Psyykenlääkkeet ovat oikein käytettyinä tavallisesti turvallisia. Joihinkin psyykenlääkkeisiin liittyy kuitenkin riskejä, joita pyritään ehkäisemään rutiininomaisella laboratoriokeuseurannalla. Muiden laboratoriokeiden käyttö perustuu kliiniseen, yksilölliseen harkintaan.

Psykenlääkehoidoissa rutiini-laboratoriokeiden otto kohdentuu vain muutamaiin terapia-alaryhmien lääkkeisiin, joissa seuranta on turvallisuuden takia perusteltua. Periaatteessa kaikki psyykenlääkkeet – kuten lääkkeet ylipäätään – voivat silti aiheuttaa muutoksia esimerkiksi verenkuvaan, maksan toimintaan tai elimistön suola-arvoihin. Näiden tilanteiden selvittäminen lähtee aina liikkeelle arjen kliinisestä kysymyksenasettelusta.

Psykoosilääkkeet

Psykoosilääkkeiden aineenvaihdunnallisia riskejä ja niiden toteamiseen, hoitoon ja seurantaan kuuluvia laboratoriokeuseurauksia esitellään laajemmin tässä numerossa (Heiskanen & Ruusunen, s. 30).

Psykoosilääkkeiden aineenvaihdunnallisten riskien laboratoriokeuseuranta

- KOL, TRIGLY, GLUK, EKG ensipsykoosipotilaalla
- KOL, TRIGLY, GLUK, EKG 3 ja 12 kuukauden kuluttua uuden hoidon aloittamisesta ja sen jälkeen vuosittain

Klotsapiinin käyttö edellyttää lisäksi ehdottoman pakollista verenkuvan seurantaa.

Klotsapiinin verenkuvaseuranta normaalitilanteessa

- Leukosyyttilaskenta ja erittely alle 10 vuorokautta ennen hoidon aloittamista
- Leukosyyttilaskenta ja erittely viikoittain 18 hoitoviikon ajan
- Leukosyyttilaskenta ja erittely edellisen jälkeen vähintään 4 viikon välein ja 4 viikkoa hoidon lopetuksen jälkeen
- Verenkuvamuutosten ilmetessä noudata tarkasti valmisteyhteenvedon ohjeita
- Jos klotsapiinihoito on lopetettu ja joko 1) leukosyyttien määrä laskee alle $2,0 \times 10^9/l$ tai 2) absoluuttinen neutrofiilien määrä alle $1,0 \times 10^9/l$, tulee kokeneen hematologin ohjata hoitoa

Masennuslääkkeet

Masennuslääkkeistä vain agomelatiinihoito edellyttää rutiininomaista laboratoriokoeseurantaa.

Agomelatiini ja maksakoeseuranta normaalitilanteessa

- ALAT, ASAT ennen hoitoa
- ALAT, ASAT 3, 6, 12 ja 24 viikon kuluttua hoidon aloituksesta ja aina annosta suurennettaessa
- Maksa-arvojen noustessa noudata tarkasti valmisteyhteenvetdon ohjeita.

Kaksisuuntaisen mielialahäiriön lääkkeet

Kaksisuuntaisen mielialahäiriön hoito on useimmiten yhdistelmähoitoa, ja käytössä on muun muassa psykoosilääkkeitä (ks. suositukset edellä), antiepilepteja ja litiumia.

Lamotrigiinihoidossa ei tarvita rutiinilaboratoriokokeita, toisin kuin litiumia, valproaattia ja karbamatsepiinia käytettäessä.

Litiumin laboratoriokoeseuranta normaalitilanteessa

- PVK, TSH, KREA (eGFR), Na, K, Ca, EKG ennen hoidon aloitusta
- TSH, KREA (eGFR), Na, K ensimmäisen hoitovuoden aikana 4 kuukauden välein
- TSH, KREA (eGFR), Na, K, Ca, EKG jatkossa kerran vuodessa
- S-Litium viikon kuluttua aloituksesta ja aina annosnostojen jälkeen, lisäksi aina vuosittain

Valproaatin laboratoriokoeseuranta normaalitilanteessa

- PVK, ALAT, AFOS, KREA (eGFR) ennen hoidon aloitusta
- PVK, ALAT, AFOS, KREA (eGFR) hoidon aikana 6 kuukauden välein

Karbamatsepiinin laboratoriokoeseuranta normaalitilanteessa

- PVK, ALAT, AFOS, Na, K, KREA (eGFR) ennen hoidon aloitusta
- PVK, ALAT, AFOS, Na, K, KREA (eGFR) hoidon aikana 6 kuukauden välein

Hypnootit ja sedatiivit

Rutiinilaboratoriokokeita ei tarvita.

ADHD-oireyhtymän lääkkeet

Metyylifenidaatti- tai atomoksetiinihoidossa ei tarvita rutiinilaboratoriokokeita.

Alkoholi- ja huumevieroituslääkkeet

Naltreksoni- tai nalmefeenihoitoon ei tarvita rutiinilaboratoriokokeita, mutta disulfiraamihoitoon kuuluu maksan toimintakokeiden seuranta.

Kliiniseen, yksilölliseen harkintaan jää, missä määrin alkoholi tai muut päihteet tai sairaudet ovat jo vaikuttaneet tai vaikuttavat maksan toimintaan disulfiraamihoidon aikana.

Disulfiraamihoidon laboratoriokokeet

- ALAT, ASAT, GGT, BIL ennen hoidon aloitusta
- ALAT, ASAT, GGT, BIL 2 viikkoa hoidon aloituksesta
- ALAT, ASAT, GGT, BIL 2 kuukautta hoidon aloituksesta
- ALAT, ASAT, GGT, BIL 3–6 kuukauden välein hoidon aloituksesta

Ahdistuneisuuden hoitoon käytettävät lääkkeet (anksiolyytit)

Rutiinilaboratoriokokeita ei tarvita.

Tupakoinnin lopettamisen tukena käytettävät lääkkeet

Varenikliini-, bupropioni- tai nikotiinihoitoon liittyviä rutiinilaboratoriokokeita ei tarvita.

P.S. Muistathan myös psyykenlääkkeiden pitoisuusmääritykset! Pitoisuusmääritys voi joskus auttaa tunnistamaan aineenvaihdunnaltaan ääripäässä olevan potilaan tai lääkkeiden yhteiskäytön mukanaan tuoman pulman, vaikka osa pitoisuusmittausten viitearvoista onkin kliinisen hyödyn suhteen suuntaa antavia. ●